

General-potpukovnik
dr ĐORĐE DRAGIĆ

DOPRINOS RAZVOJU VOJNO-MEDICINSKE MISLI

Svestranost druga Tita kao vojnog rukovodioca ogledala se i u shvatanju uloge i značaja čoveka kao odlučujućeg faktora u ratu kakav je bio naš narodnooslobodilački rat. Njegova briga za ljude, posebno za ranjenike i bolesnike, ispreplitala se sa brigom za čoveka-druga i borca čiji se gubitak mogao znatno teže nadoknaditi nego što je to slučaj u operativnoj armiji, već i zbog činjenice da je dobrovoljno došao u redove NOV i POJ. S druge strane, dobro zbrinjavanje ranjenika i bolesnika bilo je od ogromnog značaja za moralno-političko stanje jedinica i borbeni moral ljudstva. Ono se pozitivno odražavalo i na priliv novih boraca.

Odatle i značaj koji je pridavan organizaciji zdravstvene zaštite ne samo ljudstva u jedinicama, organizovanjem sanitetske službe od prvih dana rata, već i civilnog stanovništva u granicama veoma skučenih mogućnosti. (Organizovani su zdravstveni odbori u selima i oslobođenim gradovima, pregledano je i lečeno stanovništvo u posebno organizovanim ambulantama, odnosno partizanskim bolnicama, besplatno su davani lekovi svim bolesnicima itd.).

Zbog takvog stava gotovo svi partizanski odredi u Srbiji imaju već u toku 1941. godine lekare i odredske bolnice. U prvom Biltenu, izdatom 10. VIII 1941. godine,

zahteva se da se štabovi i komandiri moraju pobrinuti za sanitetski materijal i osoblje radi zbrinjavanja ranjenih i obolelih. Krajem 1941. godine, postavljen je i referent saniteta pri Vrhovnom štabu u oslobođenom Užicu.

I pored mnogih drugih obaveza, drug Tito nalazi vremena da se angažuje u rešavanju različitih organizacijskih i drugih problema sanitetske službe. Njegov lični doprinos razvoju sanitetske službe jedinica i zdravstvene službe uopšte je ogroman, posebno na oslobođenim prostorijama u toku rata.

Drug Tito naređuje da se organizuju bolnice za zbrinjavanje ranjenika i bolesnika, i da se formira stalna higijenska komisija radi organizovanja zdravstvene službe u vojsci i narodu i suzbijanja zaraznih oboljenja. Ceneći značaj organizovane sanitetske službe za NOV i POJ, a posebno ulogu zdravstvenih radnika, Vrhovni komandant piše i uvodni članak za prvi broj časopisa »Partizanski sanitet« aprila 1942. godine. U njemu već tada ističe da pored lekara svi rodoljubi i napredna inteligencija u gradovima treba da pomognu jačanje našeg narodnog saniteta prikupljanjem sanitetskog materijala: zavoja, lekova, instrumenata, platna itd.; da partizanski lekari sa svojim oskudnim sredstvima treba da pomažu i civilnom stanovništvu, jer i ono snosi svu težinu narodnooslobodilačke borbe. Drug Tito čita i referate pripremljene za Prvi kongres partizanskih lekara, koji je održan u Bosanskom Petrovcu od 25. do 27. septembra 1942. godine. Mošu Pijade određuje za političkog delegata. Izražava mišljenje da će taj kongres biti od velikog značaja za dalji razvitak sanitetske službe u vojsci i za razvitak zdravstvene službe na celoj oslobođenoj teritoriji. U pozdravnom pismu upućenom Prvom kongresu, pored ostalog, kaže:

»Izražavam u ime čitave Narodnooslobodilačke vojske veliko priznanje vašem dosadašnjem teškom i napornom radu kao ljekara u redovima naše Narodnooslobodilačke vojske. Vi ste od prvih dana ove velike oslobodilačke borbe, zajedno sa borcima, prolazili kroz sve one ogromne teškoće kroz koje su prolazili naši partizanski odredi i proleterske brigade, izdržavajući natčovječanske napore pri vršenju vaših ljekarskih dužnosti.

Izražavamo našu poštu svim onim palim herojima
ljekarima koji su u toj teškoj borbi dali svoje živote
i čija imena neće nikada biti izbrisana iz srca naših
boraca kao ni iz srca naših naroda».

Kongres je predstavljao ne samo razmenu dotadašnjih iskustava, već je doneo i nove principe o organizaciji sanitetske službe, koji su odgovarali daljoj perspektivi razvoja i Narodnooslobodilačke vojske i njene sanitetske službe.

Shvatajući značaj mesta i uloge sanitetske službe, posebno u toku izvođenja borbenih dejstava, Vrhovni komandant potvrđuje krajem 1942. godine Statut sanitetske službe NOV i POJ donet na osnovu odluka Prvog kongresa partizanskih lekara, u kome, pored ostalog, stoji da sanitetskoj službi pripada prvenstvo pri izboru zemljišta i objekata u operativnoj zoni i pozadini za smeštaj sanitetskih ustanova i da se za evakuaciju ranjenika daju najbolja transportna sredstva koja se u datom momentu zateknu.

Drug Tito se u toku svih zbivanja lično angažovao oko evakuacije ranjenika i bolesnika (obezbeđivanjem transportnih sredstava, rešavanjem pitanja njihove ishrane i slično) u svim teškim situacijama posebno u tzv. četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi, naglašavajući u svojim naređenjima da se ranjenici moraju spasiti. To je i razumljivo kada se ima u vidu činjenica da su ranjenici više puta u toku rata bili operativni faktor od prvorazrednog značaja, faktor od koga su zavisili pravac, tok i karakter borbenih operacija. Naše najžešće i najkrvavije bitke, kao što su bile one u toku tzv. četvrte i pete neprijateljske ofanzive (»bitka za ranjenike«), vođene su upravo za spas ranjenika i bolesnika, premda je njihovo prihvatanje bilo u suprotnosti sa načelima i taktikom partizanskog ratovanja.

Odluka o pokretanju 3500—4000 ranjenika i bolesnika u toku tzv. četvrte neprijateljske ofanzive predstavljala je istovremeno veliku dilemu za Vrhovnog komandanta, jer je pretpostavljao kakva bi mogla biti njihova sudbina ukoliko budu ostavljeni na toj prostoriji i pored obezbeđenja našim jedinicama. U isto vreme bio je svestan ogro-

mnih poteškoća, obzirom na smanjivanje manevarske sposobnosti operativne grupe u slučaju da ranjenici krenu s njom. To se može zaključiti i iz odgovora na pitanje — koja mu je bila najteža vojnička odluka u toku rata:

»Vojnička u četvrtoj ofanzivi, na primjer. Trebalo je spasavati ranjenike a nije se moglo biti siguran da zbog ranjenika neće izginuti još toliko zdravih boraca. Bili smo opkoljeni, a ja sam znao vrlo dobro da kod nas briga o ranjeniku predstavlja ogroman moralni faktor za čitavu našu armiju, za čitav naš pokret. Odluka je bila spasiti ranjenike po svaku cijenu. Takvih odluka vrlo teških bilo je više za vrijeme rata«.

Šta su značili ranjenici i bolesnici za operativnu grupu Vrhovnog štaba u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi može se zaključiti i iz činjenice da su na relaciji od Jablanice do Glavatičeva, pored zarobljenika Italijana, morale biti upotrebljene kompletne borbene jedinice za prenošenje 800 ranjenika i bolesnika (9. dalmatinska divizija, 8. banijska brigada, 7. krajiška brigada i delovi 1. proleterske divizije).

Govoreći o petoj neprijateljskoj ofanzivi, drug Tito na jednom mestu navodi:

»Osim toga, naše su operacije bile vezane, kao na primjer kod Foče, za naše ranjenike, kojih je bilo još uvijek veliki broj i zbog tog se ranije nije moglo izbjeći opkoljavanje, iako je Vrhovni štab znao šta neprijatelj smjera«.

U daljem toku događaja oktobra 1943. godine, u borbi protiv pegavca, drug Tito naređuje organizovanje dezinfekcionih stanica na svim komunikacijskim čvorovima. Novembra 1944. godine zahteva da se pri oslobađanju gradova postavljaju straže pred sve sanitetske ustanove kako bi se sačuvao inventar, transportna sredstva i zgrade za potrebe sanitetske službe.

Krajem decembra 1944. godine ceneći doprinos bolničara i nosilaca ranjenika u spašavanju života ranjenika (ukazujući im pomoć i iznoseći ih pod neprijateljskom va-

trom sa njihovim naoružanjem), izdaje naređenje o njihovom odlikovanju medaljom, odnosno Ordenom za hrabrost kao i Partizanskom zvezdom III stepena — zavisno od broja iznetih ranjenika.

Februara 1945. godine izdaje naredbu o stavljanju na snagu »Uredbe o mediko-sanitetskom bataljonu pešadijske divizije NOVJ«, koja je značila prekretnicu u organizaciji ukazivanja hirurške pomoći ranjenicima i bolesnicima u poljskim uslovima.

Da bi se vidno označili oni koji su dali krv za oslobođenje naših naroda, maja 1945. godine naređuje da se svakom ranjeniku dodeli »ranjenička značka«, itd.

Naveli smo ovde samo deo sačuvanih dokumenata sa Titovim potpisom, dok je njegov stvarni doprinos organizaciji i radu sanitetske službe u toku narodnooslobodilačkog rata, u celini uzev, neuporedivo veći — praktično nemerljiv.

U posleratnom periodu formirana je Vojnomedicinska akademija, kao najviša nastavna, naučna i kliničko-preventivna ustanova sanitetske službe JNA, sa zadatkom da na visokom stručnom nivou rešava probleme iz oblasti dijagnostike i lečenja obolelih i povređenih, higijene i epidemiologije, organizacije i taktike sanitetske službe; da sprema visokokvalifikovane stručne i naučne radnike za potrebe JNA; da obučava rezervni sanitetski kadar — ukratko da rešava sve probleme od značaja za sanitetsko obezbeđenje JNA u miru i ratu. Organizovanjem Vojnomedicinske akademije i Komisije za medicinski naučno-istraživački rad (KOMNIS) pri DSNO-u, učinjen je, pored ostalog, vidan korak na objedinjavanju snaga i sredstava vojnih i civilnih institucija u rešavanju, velikog broja problema od značaja za odbrambenu sposobnost zemlje, kao što su ratna rana, šok i iskrvavljenje, zamena krvne plazme, uklanjanje endemskih žarišta opasnih zaraza, eradikacija pegavca, endemska gušavost, problemi ishrane u krajnjoj oskudici, itd.

Rezimirajući navedeno, može se reći da je zahvaljujući doprinosu druga Tita rešeno na najbolji način mnoštvo vojno-medicinskih problema u oblasti zdravstvene zaštite, naučnoistraživačkog rada, obrazovanja i vaspita-

nja zdravstvenih kadrova. Postignuti su rezultati koji su za nas od takvog značaja da se bez njih ne bi mogao ni zamisliti dalji rad u tim područjima. Posebno treba istaći činjenicu da načela od kojih je polazio drug Tito i na osnovu kojih je bila organizovana zdravstvena zaštita u NOR-u — sa širokim osloncem na narodne mase — i danas, posle tri decenije, nisu izgubila na svom značaju, te su ne samo našla svog odraza, već su poslužila i kao oslonac u našoj koncepciji integrisane zdravstvene zaštite u opštenarodnoj odbrani.

